

УДК 616.31: 378.147.31: 336.77

*А. В. Самойленко, О. О. Фастовець, І. А. Романюта*

## МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛЕКЦІЙ У КОНТЕКСТІ КРЕДИТНО-MOДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ НА СТОМАТОЛОГІЧНИХ КАФЕДРАХ

Дніпропетровська медична академія МОЗ України

Попри те, що входження української вищої медичної освіти в єдиний європейський простір за Болонською угодою загалом відбулося, завдання адаптації задекларованих принципів до реалій і багаторічних напрацювань залишається актуальним. Як будь-яке нововведення, впровадження кредитно-модульної системи потребує диференційованого підходу до реорганізації та реструктуризації чинної системи навчального процесу [1].

У контексті вищезазначеного потребують перегляду методичні аспекти підготовки і читання лекцій на клінічних кафедрах, зокрема стоматологічного профілю.

Так, якщо раніше, в умовах хронічної нестачі навчальної літератури, лекція виконувала провідну інформаційну функцію, то натеper, з упровадженням кредитно-модульної системи організації навчального процесу, що передбачає стовідсоткове забезпечення студента навчально-методичними матеріалами, потреба у викладенні під час лекції деяких фундаментальних основ дисципліни відпадає. При цьому самостійна робота стає основним засобом засвоєння матеріалу в час, вільний від аудиторних занять, і складає до 2/3 загального обсягу навчального часу. Своєю чергою, дидактична мета практичного заняття в навчальному процесі на стоматологічних кафедрах полягає в розширенні, поглибленні та деталізації спеціальних знань, які отримані на лекціях і в процесі самостійної роботи. Проведення практичного заняття спрямоване на підвищення рівня засвоєння навчального матеріалу, а головне - на забезпечення опанування вміннями і практичними навичками. Останнє зумовлене тим, що спеціальність передбачає не тільки засвоєння знань із дисципліни, а насамперед високоякісне виконання професійних маніпуляцій [2].

Зважаючи на такі принципи побудови навчальної діяльності, ми переглянули функції лекції, серед яких розрізняють інформативну, пояснення, розвитку і систематизації [3], а також визначили акценти і пріоритети, які, на наш погляд, слід урахувати в навчальному процесі на профільних кафедрах стоматологічного факультету.

Отже, первинною функцією лекції була інформативна. Проте нині, з появою великої кількості спеціальної літератури, доступу до електронного ресурсу, вона втратила свою значущість. Хоча, з іншого боку, лектор завжди має можливість донести до студента інформацію «з перших вуст», зок-

рема про результати науково-практичних досліджень, що здійснюються на кафедрі; висловити свою думку про нові технології та методики лікування, поділитися власним досвідом їх використання. Такий підхід робить лекцію авторською, при цьому значно підвищує її цінність. Ще ефективнішою в цьому плані робить лекцію зворотний зв'язок від студентів, при цьому ступінь взаємодії з аудиторією визначається ступенем її компетенції та підвищується від молодших курсів до старших і найвищий у лікарів-інтернів.

Друга функція лекції – пояснення. Її значення в навчальному процесі важко переоцінити, тому що специфіка стоматологічних дисциплін полягає в практичній спрямованості, а отже, викликає певні труднощі сприйняття інформації з підручників. Лектор має можливість, використовуючи наочні прилади, презентації, пояснити найскладніші моменти в доступнішій формі та одразу відповісти на запитання.

Не менш важливе призначення лекції полягає в розвитку студентської аудиторії. Пов'язане це з тим, що найвищий критерій якості підготовки спеціаліста в медичній галузі, зокрема в стоматології, - це формування «клінічного мислення», що передбачає не тільки запам'ятовування матеріалу з дисципліни, а й розумову діяльність студентів та інтернів [4]. Ми вважаємо, що сприяють забезпеченню такої функції лекції проблемні запитання, поставлені лектором, а також пошуковий або дискусійний характер викладення матеріалу.

Однак найбільш значущою з позицій кредитно-модульної системи є така функція лекції як систематизація. Зумовлено це великими обсягами інформації, про які вже згадували, і неможливістю їх засвоєння без рекомендованої послідовності та структурування.

Реалізувати лекцію як організаційно-методичну основу навчального процесу нам допомагає дискретна форма подачі лекційного матеріалу. Кожне окреме твердження потребує конспектування студентами, а надалі - самостійного опрацювання і доповнення матеріалом із підручників та інших інформаційних джерел. На лекції для кращого сприйняття подібні твердження ілюструють фотографіями, схемами, рисунками, таблицями, алгоритмами, наведеними в презентації. Широко вживають класифікації як засіб систематизації різноманітних хвороб, клінічних ситуацій, а також методів лікування. Дуже зручно для дискретного

подання матеріалу використовувати традиційну для ортопедичної стоматології послідовність клініко-лабораторних етапів виготовлення протезів. Такі інформаційні «скелети» значно полегшують засвоєння матеріалу, вони обов'язкові для запам'ятовування, а вже нарощування «м'язової маси» залежить цілком від студента, зокрема від його спроможності та схильності до навчальної діяльності.

Відповідно вищезазначені пріоритетні завдання лекції визначають її логіко-педагогічний план, який традиційно складається з трьох частин: вступної, основної та заключної.

У вступній частині формують преамбулу лекції, її план і мету. Обов'язковим на початку лекції є короткий огляд змісту попередньої лекції, що сприяє збереженню інформації та системному засвоєнню предмета. Для створення уявлення про предмет вивчення слід коротко охарактеризувати змістовий модуль у цілому, його проблеми і сучасний стан.

Основна частина лекції, тобто безпосередній виклад змістового модуля, передбачає стислу характеристику всіх питань, передбачених планом лекції, при цьому вона має бути максимально ілюстрована. Організація матеріалу – основне завдання лектора. Зміст лекцій устанавлюють на підставі навчальної програми, він вимагає жорсткої системи відбору інформації, натомість ілюстративному матеріалу в лекції відводиться підпорядкована роль.

Візуальна демонстрація має завжди супроводжуватися вербальною презентацією: лектор описує представлені клінічні ситуації, характеризує певні клінічні та технічні маніпуляції, зображені на слайдах, при цьому обов'язкова його власна оцінка будь-якої інформації, яка повідомляється студентам.

Безсумнівно, що успіх подачі матеріалу багато в чому залежить від знання лектором правил формальної логіки і їх використання. Кожне твердження підпорядковується законам логіки і має бути чітким та не змінюватися протягом усього обґрунтування і доказів.

Слід також брати до уваги, що кожний текст лекції вміщує основну інформацію (біля 30%) і залишкову частину. Залишковість забезпечує надійність сприйняття. Ми формуємо лекційний матеріал таким чином, щоб співвідношення інформативності та залишковості було в межах 1:3.

Визначаючи рівень складності змісту і викладення лекції, необхідно прагнути доступності всім слухачам, хоча деякі питання, їхні нюанси сприймуться не всіма.

Для активізації пізнавальної діяльності студентів під час лекції слід використовувати методичні техніки. Наприклад, постановка питань згідно зі змістом, що полягає в передуванні чергової порції навчального матеріалу відповідним запитанням. Прагнення студентів, інколи підсвідоме, відповісти на нього зацікавить наступною відповіддю лектора. Ефективне також поєднання такої техніки з

іншою, надання прикладів. Пропонуються конкретна клінічна ситуація і її спільне вирішення, при цьому вислуховуються всі думки і знаходиться спільне рішення. Окрім того, протягом усієї лекції важливо контролювати якість засвоєння матеріалу студентами. Це можна зробити як шляхом зорового контакту, так і за поведінкою, за позами, за виразом очей. Якщо інтерес втрачений, необхідно привернути увагу слухачів якимось відхиленням від основної теми або використати вищезгадані методичні технології.

У заключній частині лекції роблять висновки, надають методичні поради щодо самостійної роботи над змістовим модулем, підготовки до тестового модульного контролю, відповідають на запитання. Дуже корисно наприкінці лекції коротко повторити основні її моменти і наголосити зв'язок із наступною темою, тим самим забезпечуючи єдність навчального процесу і систематизацію матеріалу.

Насамкінець зазначимо, що готуючись до лекції і під час неї потрібно враховувати компоненти та вимоги, передбачені кредитно-модульною системою організації навчального процесу: складання оглядового конспекту лекцій за змістовими модулями; продумування і запам'ятовування матеріалу; підбір прикладів і аналогів; підбір ілюстрацій; складання плану лекції з урахуванням вимог змістового модуля і самостійної роботи студентів над теоретичним матеріалом; відпрацювання прийомів дохідливості лекції – загальний стиль, логічна послідовність, контакт з аудиторією, самоаналіз якості викладання.

### Висновок.

Лекція залишається провідною організаційно-методичною основою всіх форм навчальної діяльності студента, хоча і набуває методичних ознак, притаманних європейській системі ECTS. В умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу лекції, кількість годин на які значно зменшена, мають розкривати понятійний апарат стоматологічних дисциплін, їхні проблеми, логіку, давати цілісне уявлення про предмет, демонструвати зв'язок з іншими дисциплінами, розвивати професійну зацікавленість, визначати зміст інших форм занять. За принципами Болонського процесу повинні мати місце насамперед настановчі лекції з оглядом змістових модулів і методичними порадами до їх вивчення. На нашу думку, лекції стоматологічної спрямованості повинні мати дискретний характер побудови, де кожне твердження максимально ілюструється клінічним матеріалом. Також з урахуванням стрімкого розвитку сучасної стоматології вкрай необхідно використовувати найсучасніші інформаційні джерела, інформувати в лекціях про актуальні методи лікування і діагностики. Нарешті, для формування клінічного мислення, незважаючи на зменшення кількості навчальних годин, лекція має залишатися проблемною, інколи мати дискусійний характер і тим самим спонукати до поглиблення знань зі спеціальності.

### Література

1. О целесообразности кредитно-модульной организации учебного процесса в системе высшего стоматологического образования / Думанский Ю. В., Талалаенко А. Н., Удод А. А. [и др.] // Украинський стоматологічний альманах. – 2011. - № 4. – С.110-115.
2. Удод А.А. Болонский процесс и стоматологическое образование в Украине: проблемы и перспективы / А. А. Удод, Л. И. Косарева, М. Б. Первак // Вісник стоматології. – 2006. - №1 (51). – С. 112-115.
3. Онищенко В. С. Методические аспекты подготовки и чтения лекций на кафедре ортопедической стоматологии курсантам и врачам-интернам / В. С. Онищенко, В. И. Радько, П. А. Гурин // Современная стоматология. – 2008. – № 1 (41). – С. 207-210.
4. Зосимов А. Н. Клиническая лекция с позиций системного подхода / А. Н. Зосимов, В. П. Голик. – Харьков: Торнадо, 2000. – 138 с.

Стаття надійшла  
7.10.2013 р.

### Резюме

Статья посвящена особенностям организации лекций по стоматологическим дисциплинам в контексте кредитно-модульной системы обучения. Акцентируется на том, что лекция остается организационно-методической основой всех форм учебной деятельности студента, хотя и приобретает новые методические цели. Представлен опыт чтения лекций студентам и врачам-интернам на кафедрах терапевтической и ортопедической стоматологии.

**Ключевые слова:** лекция, кредитно-модульная система, стоматологические дисциплины.

### Резюме

Стаття присвячена особливостям організації лекцій зі стоматологічних дисциплін у контексті кредитно-модульної системи навчання. Наголошено, що лекція залишається організаційно-методичною основою всіх форм навчальної діяльності студента, хоча й здобуває нові методичні цілі. Представлений досвід проведення лекцій студентам і лікарям-інтернам на кафедрах терапевтичної й ортопедичної стоматології.

**Ключові слова:** лекція, кредитно-модульна система, стоматологічні дисципліни.

### Summary

The article is devoted to the peculiarities of the organization of lectures of dental disciplines according to the credit-modular system. The focus is placed on the fact that lecture is an organizational and methodological foundation for all forms of educational activities of the student, though it receives new methodological purpose. The experience of lectures delivered to students and interns at the departments of therapeutic and orthopedic dentistry is represented.

**Key words:** lecture, credit-modular system, dental discipline.